

УДК 349.42:316

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ З МЕТОЮ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Пеньковський В.С.

Полтавська державна аграрна академія

У статті розглянуті сутність та значення туристичної діяльності та сільського зеленого туризму у її структурі для економічного розвитку країни, сільських територій, підприємництва. Визначені моделі управління та регулювання розвитку туристичної галузі, їх складники, принципи та методи. Обґрунтовані методи державного регулювання туристичної галузі та сільського зеленого туризму в її складі, направлені на удосконалення соціального облаштування сільських територій.

Ключові слова: сільський зелений туризм, державне регулювання, моделі, механізми, сільські території, диверсифікація, удосконалення, сільське населення, рівень життя, управління.

Постановка проблеми. Для організації та розвитку сільських територій України стратегічно важливо швидко подолати відставання у сфері сільського зеленого туризму, що може відіграти роль катализатора структурної перебудови сільської економіки, забезпечити демографічну стабільність та розв'язання нагальних соціально-економічних проблем у сільській місцевості, а також у прискореному темпі реалізувати наявний багатий туристичний потенціал шляхом проведення виваженої політики державного регулювання туристичної діяльності, зокрема, і на регіональному рівні.

Сільський зелений туризм – необхідний вид діяльності як для відпочиваючих, так і для господарів – селян, сільських громад, регіонів і держави в цілому, сприяє розвитку багатьох пов'язаних з ним галузей економіки. Варто зазначити, що сфера туризму, як багатогалузевий комплекс, має потребу в координації своєї господарської діяльності набагато сильніше, ніж будь-яка інша. Однак надмірна державна присутність і регламентація руйнує прояв підприємницької ініціативи, що лежить в основі становлення ринкових відносин у галузі. Тому формування державних інститутів та економічних важелів управління туризмом, регулювання його розвитку є досить складним процесом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню питання державного регулювання туристичної діяльності на рівні сільських територій приділяло уваги багато дослідників, зокрема: Ю. Алексеева, В. Биркович, М. Борушак, О. Гуслякова, А.Захарова, І. Кравчук, О. Музиченко-Козловська, Цюхля С. та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не зважаючи на наявність досить великої кількості наукових досліджень, сфера державного регулювання й досі не є достатньо ефективною. Більшість актуальних питань в сфері туризму на сьогодні є недостатньо врегульованими або й в цілому залишаються поза увагою державних органів влади.

Метою статті є удосконалення державного регулювання та управління розвитком сільського зеленого туризму для удосконалення організації сільських територій, диверсифікації діяльності та підвищення рівня життя сільських жителів.

Виклад основного матеріалу. У світовій системі господарства туризм сьогодні посідає провідні позиції. За оцінками Всесвітньої туристичної організації (ВТО), вже наприкінці 2000 р. туризму відводилося перше місце серед галузей світового господарського комплексу за обсягом експорту товарів та послуг. На туризм припадає близько 12% загальносвітового валового продукту та 7% світових інвестицій. Без-

посередньо у світовій сфері туристичних послуг зайнято понад 260 млн. осіб, що становить 10% працюючих. Більше як у 40 державах туризм є головним джерелом поповнення бюджету, а ще у 70 – однією з трьох основних статей. За даними ВТО, загальна кількість туристів (міжнародних і внутрішніх) з урахуванням екскурсантів становить понад третину населення земної кулі.

Сьогодні туристична галузь в Україні є п'ятою за значенням складовою поповнення бюджету, а в перспективі її питома вага в поповненні бюджету країни може значно зрости. Розвиток туризму в Україні діалектично пов'язаний з розвитком таких секторів економіки, як транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів широкого вжитку та туристичного призначення тощо, і може відіграти роль катализатора структурної перебудови економіки.

Вивчаючи принципи державного регулювання та управління туристичною діяльністю, у т.ч. й на сільських територіях, можна виділити сукупність характерних позицій, які присутні на світовому туристичному ринку в даний час: жорстке податкове регулювання всіх аспектів розвитку туризму в країні; об'єднання сфери туризму із суміжними галузями господарства в структурі комбінованого міністерства; м'які підходи до регулювання та координації туристичної діяльності органами національної туристичної адміністрації; байдужність до туризму, як до соціального та економічного явища на рівні сільських територій та аграрної моделі господарювання.

Таким чином, зараз існують різні організаційні системи управління туризмом, у т.ч. сільським зеленим – від самостійних або спільних міністерств до національних адміністрацій, прямо підлеглих урядові. Крім того, деякі країни світу здійснюють керування туристичною діяльністю тільки на рівні регіональних органів державної влади, інші – не мають державних важелів регулювання сферою туризму взагалі [1, с. 67]. Різноманітність цих форм пояснюється специфікою соціально-економічних і політичних умов розвитку окремих держав, ступенем значимості туризму в національній економіці, рівнем розвинутості ринкових відносин, масштабами туризму в різних країнах.

Проте можна твердити, що в міжнародній практиці сформувалися чотири основні моделі державного регулювання у сфері туризму [2, с. 66]. Сутність моделювання полягає у визначенні ступеню державного втручання в організацію діяльності туристичної галузі. Так, перша модель передбачає створення самостійного міністерства туризму, яке наділяється великими повноваженнями щодо

розвитку даної сфери. У кожній наступній моделі вплив центрального органу виконавчої влади на туристичну галузь зменшується, аж до його повної відсутності в деяких країнах.

За результатами власного дослідження системи державного регулювання у сфері туризму більшості країн світу зроблено висновок, що найрасповсюдженішою є друга модель, яка передбачає створення комбінованого міністерства, що поєднує туризм із суміжними галузями – 41% країн світу обирають саме її. Третина держав (31%) дотримуються третьої моделі, за якої центральним органом виконавчої влади у сфері туризму може бути або багато-профільне міністерство, або державна структура (адміністрація, комітет, департамент), що прямо підпорядкована урядові. Кожна п'ята (21%) країна світу має окреме міністерство туризму, тобто знаходиться на першій моделі, і лише 7% держав не займаються регулюванням туристичної галузі на рівні центральної державної влади [3, с. 137].

Сільський зелений туризм є одним з пріоритетних напрямків розвитку сільських територій країни, що визначає державну увагу і проведення стимулюючої державної туристичної політики, спрямованої на розбудову індустрії туризму відповідно до європейських стандартів. Державне регулювання туристичної діяльності здійснюється з метою:

- забезпечення прав громадян на відпочинок, відновлення та зміцнення здоров'я, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав;
- захисту прав і законних інтересів туристів і суб'єктів туристичного бізнесу;
- відновлення та збереження цілісності потенціалу туристичних ресурсів України, їх раціональне використання й охорона під час планування та забудови територій, на яких розташовано об'єкти туристичних відвідувань;
- створення сприятливих умов для вдосконалення й розвитку індустрії туризму, підтримки пріоритетних напрямів туристичної діяльності у сполученні з сільськогосподарською діяльністю;

– підтримка сільських громад, приватного бізнесу, громадських спілок в організації сільського зеленого туризму, його інвестуванні та впровадженні соціальних інновацій.

До основних напрямів державної туристичної політики в Україні належать: захист прав подорожуючих; захист інтересів виробників вітчизняного туристичного продукту; всіляка підтримка внутрішнього та в'їзного туризму [4, с. 80]. Це може проявлятися у формі прямих інвестицій у формування туристичної інфраструктури; наукового та рекламно-інформаційного забезпечення просування національного туристичного продукту на світовому ринку; податкових та митних пільг, стимулюючих надходження інвестицій, у т.ч. на рівні агроосель.

Для того, щоб туристична індустрія України як в цілому в державі, так і в окремих регіонах зайняла чільне місце в економічному зростанні, необхідно вирішити на державному рівні ряд таких першочергових завдань:

- створити службу моніторингу, обліку й охорони та контролю туристичних ресурсів;
- створити маркетингові структури визначення попиту, пропозиції та реклами туристичної діяльності, реалізації туристичного продукту;
- розробити програми розвитку індустрії туризму кожної області та планів капітального будівництва й інвестування на рівні сільських територій;
- вирішити питання підготовки туристичних кадрів (курси, тренінги, коледжі, інститути, університети) та управління підприємствами готельного господарства, харчування, виробництва;
- скоординувати роботу туристичних організацій з транспортними агентствами, культурними установами, агрооселями, агроформуваннями;
- підприємства індустрії туризму повинні відраховувати частину прибутку в місцеві бюджети на формування інфраструктури та благоустрою району;
- провести оцінку економічної ефективності туризму та рекреаційну оцінку територій;
- визначити найсприятливіші для розвитку туризму і лікування території;

– розробити класифікацію місць відпочинку за ступенем значущості, природними умовами, функціональними ознаками;

– розробити методи обґрунтування норм одночасного навантаження на різні природні комплекси.

Процес державного регулювання сфери сільського зеленого туризму потребує здійснення комплексу організаційних, економічних, фінансових, управлінських та інших заходів як складових ефективного реалізації державної політики [5]. Враховуючи зазначене, державне регулювання сфери туризму можна розглядати через дію основних механізмів регулювання на всіх рівнях управління, до переліку яких авторами віднесено: регламентуючий, організаційний, контролюючий, коригуючий, соціальний, стимулюючий.

Дослідження механізмів державного регулювання сфери туризму свідчать, що основою державного регулювання є організаційно-економічний механізм. Тому він потребує найбільшого удосконалення. До основних засобів реалізації організаційного механізму відносяться:

- розмежування повноважень національних, регіональних та місцевих органів виконавчої влади та управління у сфері туризму;

Рис. 1. Шляхи удосконалення механізмів державного регулювання сфери сільського зеленого туризму

Джерело: розроблено автором за даними [4]

– створення структурних підрозділів з питань туризму і курортів на всіх рівнях управління та координаційних консультативно-дорадчих органів;

– удосконалення взаємодій сільських громад, органів місцевого самоврядування з суб'єктами господарської діяльності, пов'язаної з наданням туристичних послуг;

– створення туристично-інформаційних центрів; удосконалення системи підвищення кваліфікації посадових осіб місцевого самоврядування, на яких покладено обов'язки з розвитку туризму.

Розроблено комплекс заходів щодо підвищення ефективності державного регулювання сфери туризму на загальнодержавному та регіональному рівнях [6, с. 145], а також запропоновано шляхи удосконалення механізмів державного регулювання сфери туризму (рис. 1).

Реалізація зазначених шляхів дозволить підвищити ефективність державного регулювання сфери сільського зеленого туризму, проводити активну регіональну політику підприємництва у його сфері, забезпечити дійову координацію заходів місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій [7, с. 38]. Це сприятиме збільшенню туристичних потоків на регіональному ринку туристичних послуг, організації нових робочих місць, збільшенню надходжень до державного та місцевих бюджетів, підвищенню рівня та якості життя сільського населення.

Висновки. Важливим аспектом впливу держави на діяльність господарюючих суб'єктів, у тому чис-

лі й у сфері сільського зеленого туризму, виступає вибір тієї чи іншої моделі регулювання, так званої системи регуляторів, яка визначає стан втручання і впливу держави на сільську туристичну сферу. Серед особливостей зарубіжних систем регулювання сільського зеленого туризму необхідно виділити наявність цілого ряду громадських організацій, що виконують функції галузевого управління та маркетингу на різних територіальних рівнях.

За масштабами міжнародного туризму та формою організації туристичної галузі для України найбільш прийнятна саме третя модель управління. Однак для ефективного функціонування даної моделі доцільно отримати необхідне державне фінансування (щонайменше – часткове) для участі країни у формуванні й просуванні національного турпродукту, здійснення маркетингових досліджень, рекламно-інформаційної діяльності, організації та проведення міжнародних туристичних виставок, конференцій, семінарів, формування базового пакету інвестиційних проектів у галузі розвитку туристичної інфраструктури, облаштування сільських агроосель тощо.

На сьогодні формування єдиного інституту здійснення функцій держави у сфері сільського зеленого туризму в Україні ще не завершено. У зв'язку з цим нагальна потреба розробити модель управління ним у країні та її регіонах, що найбільше відповідає особливостям структури туристично-ресурсного потенціалу і дає змогу ефективно просувати турпродукти та надавати туристичні послуги.

Список літератури:

1. Божидарнік Т. В. Міжнародний туризм: [навч. посіб] / Т. В. Бажидарнік, Н. В. Божидарнік, Л. В. Савош [та ін]; – К.: «Центр учбової літератури», 2012. – 312 с.
2. Захарова С. Г. Державне регулювання інфраструктури туризму в Україні / С. Г. Захарова // Держава та регіони. – Запоріжжя, 2009. – Вип. 1. – С. 64-69.
3. Кравчук І. Державне регулювання розвитку туризму: зарубіжний досвід та перспективи впровадження / І. Кравчук // Вісник Львівського національного університету. Серія «Міжнародні відносини». – 2008. – Вип. 24. – С. 134-141.
4. Коніщева Н. Й. Механізми державного регулювання сфери туризму: сутність і шляхи удосконалення / Н. Й. Коніщева, А. М. Близнюк // Вісник ДІТБ. – 2007. – № 11. – С. 76-84.
5. Концепція Державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року [Електрон. ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/638-2013-p>
6. Рутинський М. І. Сільський туризм / М. І. Рутинський, Ю. В. Зінько. – К.: Знання, 2008. – 271 с.
7. Донченко Л. М. Проблеми та перспективи державної підтримки розвитку туризму / Л. М. Донченко, Н. П. Гостева // Держава та регіони. Сер. «Державне управління». – 2010. – № 1. – С. 37-42.

Пеньковский В.С.

Полтавская государственная аграрная академия

ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОГО ЗЕЛЕННОГО ТУРИЗМА С ЦЕЛЬЮ ДИВЕРСИФИКАЦИИ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация

В статье рассмотрены сущность и значение туристической деятельности и сельского зеленого туризма в ее структуре для экономического развития страны, сельских территорий, предпринимательства. Определены модели управления и регулирования развития туристической отрасли, их составляющие, принципы и методы. Обоснованы методы государственного регулирования туристической отрасли и сельского зеленого туризма в ее составе, направленные на совершенствование социального обустройства сельских территорий.

Ключевые слова: сельский зеленый туризм, государственное регулирование, модели, механизмы, сельские территории, диверсификация, совершенствование, сельское население, уровень жизни, управления.

Penkovskiy V.S.
Poltava State Agrarian Academy

STATE REGULATION OF DEVELOPMENT OF RURAL GREEN TOURISM IN ORDER TO DIVERSIFY ITS BUSINESS ACTIVITIES

Summary

The article considers the essence and importance of tourism and rural tourism in its structure for the economic development of the country, rural areas, and entrepreneurship. It identified patterns of control and regulation of the tourism industry, their components, principles and methods. The author proved methods of state regulation of the tourism industry and rural tourism in terms of its composition, aimed at improving social development of rural areas.

Keywords: rural tourism, government regulation, models, mechanisms, rural areas, diversification, improvement, rural population, living standards, management.

УДК 351.83:331.5

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Пеньковський С.В.

Полтавська державна аграрна академія

У статті розкриті зміст та особливості соціально-трудоових відносин на підприємствах України. Виявлені їх недоліки та тенденції розвитку. Показані негативні соціально-економічні наслідки подальших деформацій. Обґрунтовані засоби вдосконалення фінансово- та організаційно-економічних складників механізмів державного регулювання соціально-трудоових відносин з урахуванням світового досвіду, внутрішніх ризиків та загроз, глобальних впливів.

Ключові слова: підприємства, соціально-трудоові відносини, зайнятість, безробіття, працівники, ринок праці, державне регулювання, державно-приватне партнерство, соціальна відповідальність, механізми, удосконалення.

Постановка проблеми. Соціально-трудоові відносини відіграють провідну роль в житті як окремої людини, так і суспільства в цілому. Вони охоплюють процеси зайнятості та безробіття, визначення оплати та умов праці, здійснення колективно-договірних заходів на всіх рівнях державного управління економікою, формування та використання трудового потенціалу тощо. Ефективність взаємодії суб'єктів соціально-трудоових відносин є одним з найважливіших чинників соціально-економічного розвитку держави, що може відбуватись на основі соціальної напруженості і протистояння або в умовах соціального партнерства. Формування і підтримка найбільш ефективної моделі соціально-трудоових відносин потребує здійснення їх постійного державного регулювання.

Стрімке поширення трансформаційних процесів у та інновацій сфері праці обумовило кардинальні зміни змісту соціально-трудоових відносин, що мають значимість для всього світового співтовариства. Обмеження можливостей держави щодо впливу на сферу праці міжнародними трудовими стандартами та правилами торгівлі, з одного боку, а з іншого – стрімке проникнення на ринок праці транснаціонального капіталу та практично некеровані процеси міжнародної трудової міграції, вимагають відповідних змін у механізмах державного регулювання соціально-трудоових відносин.

Серед численних соціально-економічних проблем, породжених певним інституційним вакуумом на тлі проведення не завжди обґрунтованих та ефективних реформ в Україні, особливої актуальності набуває завдання формування дієвого механізму державного регулювання соціально-трудоових відносин. Саме від його роботи значною мірою за-

лежить вирішення найбільш значимих економічних і соціальних проблем суспільства: структурних і регіональних диспропорцій зайнятості; змін в якості робочої сили і мотивації праці, падіння рівня реальних доходів та рівня життя населення; зростання безробіття і, як наслідок, неформальної зайнятості, що поєднується з неконтрольованою міграцією робочої сили в країни ближнього і далекого зарубіжжя; невідповідності вітчизняних соціальних гарантій європейським показникам і недостатнього соціального захисту населення.

Ці та інші проблеми, у т.ч. слабкий розвиток інститутів громадського суспільства, профспілок, соціальної відповідальності бізнесу, – постають як одні з чинників, що стримують структурні та інституційні перетворення в державі. Вони гальмують формування ресурсів для забезпечення макроекономічної стабілізації та подальшого економічного зростання. Саме цим обумовлюється необхідність визначення пріоритетних напрямів державного регулювання соціально-трудоових відносин, у т.ч. на рівні агропромислового виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні й практичні проблеми державного регулювання соціально-трудоових відносин у сфері зайнятості, оплати та продуктивності праці, розвитку людського капіталу, професійної підготовки, соціального забезпечення та суспільного діалогу знаходяться в центрі уваги досліджень таких вчених, як С. Бандур, О. Бражко, І. Гнибіденко, О. Грішнова, А. Колод, Е. Лібанова, С. Мельник, О. Мельниченко, В. Міненко, В. Огаренко, Т. Олійник, Н. Статівка, О. Черниш, Л. Шевченко, О. Шкільов та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, враховуючи складність та ба-